

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 418

Gospodarka przestrzenna

Aktualne aspekty polityki

społeczno-gospodarczej i przestrzennej

Contemporary Problems of Socio-economic
and Spatial Policy

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-563-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9
Krzysztof Balcerek, Robert Masztalski: Ocena ruchu inwestycyjnego na obszarach oddziaływania dużego miasta na przykładzie wydanych w gminie Długołęka pozwoleń na budowę i decyzji o warunkach zabudowy / Assessment of investment dynamics on the city's impact area on the example of building permits in gmina Długołęka and conditions of building development	11
Bartosz Bartosiewicz: Polityka rozwoju lokalnego w kurczących się małych miastach / Local development policy in shrinking small towns.....	22
Magdalena Belof: Wrocławski obszar metropolitalny jako laboratorium planowania w obszarach funkcjonalnych / Wrocław metropolitan area as a laboratory of planning for functional areas	32
Henryk Brandenburg, Katarzyna Ficek-Wojciuch, Marek Magdoń, Przemysław Sekuła: Interesariusze projektów publicznych – sukces projektu publicznego w ujęciu specjalistów od zarządzania projektami / Public projects' stakeholders – success of public project according to the project management specialists	41
Marcin Feltynowski: Unsustainable spatial planning – the example of communities of the central region / Niezrównoważone planowanie przestrzenne – przykład gmin regionu centralnego	52
Zbigniew Forycki: Metody pomiaru efektywności projektów innowacyjnych / Methods in assessment of the efficiency of innovative projects.....	61
Anna Golejewska, Dorota Czyżewska: Smart specialisation in the regions of eastern Poland – case study / Inteligentne specjalizacje w województwach Polski Wschodniej – studium przypadku	69
Eleonora Gonda-Soroczyńska: Klaster Polski Radon elementem innowacyjnej współpracy na rzecz rozwoju turystyki uzdrowiskowej w województwie dolnośląskim / Polish Cluster Radon as the element of innovative cooperation for the development of SPA tourism in Lower Silesia region	78
Ewa Gralik-Żmudzińska: Przekształcenie samodzielnego publicznego zespołu opieki zdrowotnej jako proces decyzyjny organów powiatu jeleniogórskiego / Conversion of a public, independent health care complex as a decision-making process of Jelenia Góra district's authorities.....	88
Arkadiusz Halama: Ocena wartości rekreacyjnej zbiornika „Wilkówka” / Assessment of the recreational value of water reservoir „Wilkówka”	99

Maria Heldak: Zasady nabywania gruntów pod drogi publiczne w Polsce / The principles of land acquisition for public roads in Poland.....	107
Marian Kachniarz, Kacper Siwek: Wydajność pracy w samorządzie terytorialnym / Labour productivity in local government.....	117
Wojciech Kisiała: Zmiany nierówności poziomu rozwoju gospodarczego powiatów w Polsce – konwergencja czy dywergencja? / Changes in the level of economic inequalities across poviats in Poland – convergence or divergence?.....	127
Dariusz Klimek: Wpływ imigracji zarobkowej na rozwój gospodarczy kraju i regionów / Effect of labor migration on economic development of the country and the regions.....	136
Lidia Kłos: Rzeczowo-ekologiczne efekty realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych / Material and ecological aspects of the implementation of the National Program of the Municipal Wastewater Treatment.....	145
Janusz Kot, Ewa Kraska: Władze lokalne i regionalne jako animator tworzenia, funkcjonowania i rozwoju klastrów (na przykładzie województwa świętokrzyskiego) / Local and regional authorities as facilitators for the formation, operation and development of clusters (with examples from the Świętokrzyskie Province).....	156
Krzysztof Krzyżak: Dysfunkcje w wykonywaniu usług publicznych – przykład budowy i eksploatacji oświetlenia miejsc publicznych / Dysfunctions in the performance of public services – example of building and exploitation of the lighting of public areas.....	167
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania obszaru chronionego – przykład Kampinoskiego Parku Narodowego / Spatial and financial aspects of the activity of protected area on the example of Kampinos National Park.....	179
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania obszaru chronionego – przykład Wolińskiego Parku Narodowego / Spatial and financial aspects of the activity of protected area on the example of Wolin National Park.....	188
Zbigniew Kuriata: Zarządzanie krajobrazem kulturowym Polanowic, gmina Byczyna – wizja mieszkańców wsi / Cultural landscape management in Polanowice, Byczyna municipality – vision of village residents.....	198
Tadeusz Lasota, Leszek Stanek: Analiza rynku nieruchomości powiatu wrocławskiego na tle studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin / Analysis of the real estate market of the poviats Wrocław on the background of studies of conditions and directions of spatial development of municipalities.....	209
Grażyna Leśniewska: Przemoc ekonomiczna wobec kobiet – przezroczysty problem / Economic violence against women – the transparent problem..	219

Jerzy Ładysz, Magdalena Mayer: Czynniki i przejawy suburbanizacji post-industrialnej w miastach średnich województwa dolnośląskiego na przykładzie Bolesławca i Jeleniej Góry / Factors and consequences of post-industrial suburbanization in towns of Lower Silesia on the example of Bolesławiec and Jelenia Góra.....	226
Urszula Markowska-Przybyła: Determinanty kapitału społecznego w kontekście możliwości oddziaływania władz publicznych / Determinants of social capital in the context of the ability to influence by the public authorities.....	240
Piotr Paczowski: Dialog obywatelski kreatorem rozwoju lokalnego / Civil dialogue as a creator of local development	252
Sławomir Palicki, Paulina Stachowska: Estetyzacja artystyczna w procesach rewitalizacji miast / Artistic aesthetization in urban revitalization processes	264
Zbigniew Piepiora: Przeciwdziałanie skutkom powodzi i susz w województwie lubelskim / The counteraction of floods' and droughts' effects in Lublin voivodeship.....	274
Katarzyna Przybyła: Wpływ Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości na rozwój Jeleniej Góry i powiatu jeleniogórskiego / The impact of the Kamienna Góra Small Enterprise Special Economic Zone on the development of Jelenia Góra and the Jelenia Góra powiat	285
Beata Rosicka: Funkcja turystyczna sudeckich obiektów podziemnych z czasów II wojny światowej / Tourist function of the underground facilities from the word war II in the Sudetes	294
Kacper Siwek: Aglomeracja wałbrzyska w świetle teorii sieci – wybrane zagadnienia / The Wałbrzych agglomeration in the light of network theory – selected issues.....	302
Anna Skorwider-Namiołko, Jarosław Skorwider-Namiołko: Poziom rozwoju gospodarki odpadami na obszarach atrakcyjnych turystycznie / The level of waste management development in the touristic areas.....	311
Beata Skubiak, Barbara Kryk: Tworzenie potencjału rozwojowego obszarów problemowych na przykładzie województwa zachodniopomorskiego / Creation of the development potential of problem areas on the example of West Pomeranian voivodeship.....	318
Olimpia Stanaszek: Zagospodarowanie przestrzenne terenów o wysokiej wartości kulturowej – na przykładzie translokacji zabudowy łużyckiej Zagrody Kołodzieja / Land management on the areas of high cultural value – on the example of translocation of Lausitz building “Kołodziej Hut”	329
Marta Szaja: Wpływ wybranych aspektów przestrzennych na rozwój społeczno-gospodarczy samorządów gminnych – na przykładzie gmin nadmorskich województwa zachodniopomorskiego / The influence of chosen spa-	

tial aspects on socio-economic development of local self-governments – the example of maritime communes of the West Pomeranian voivodeship)	340
Beata Warczewska: Przekształcenia struktury funkcjonalno-przestrzennej miejscowości zlokalizowanych w granicach parku krajobrazowego / Transformation of the functional and spatial structure of villages located in the borders of landscape park	350
Beata Wieteska-Rosiak: Kierunki rozwoju transportu zrównoważonego w miastach w kontekście zmian klimatu / Directions of sustainable transportation development in the context of climate change	362

Wprowadzenie

Artykuły zamieszczone w niniejszym, piętnastym zeszycie „Gospodarki Przestrzennej”, przygotowanym w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, poświęcone są wybranym problemom planowania i zagospodarowania przestrzennego. Wszystkie publikowane teksty odzwierciedlają aktualne problemy badawcze Autorów z rozmaitych dziedzin gospodarki przestrzennej. W zeszycie zaprezentowano wyniki badań naukowych dotyczących takich obszarów gospodarki przestrzennej, jak: kurczące się małe miasta, obszary metropolitalne, efektywność projektów innowacyjnych, turystyka uzdrowskowa, wartość rekreacyjna zbiorników wodnych, wydajność pracy w samorządzie terytorialnym, klastry, potencjał rozwojowy obszarów problemowych, zarządzanie krajobrazem kulturowym na obszarach wiejskich, czynniki i przejawy suburbanizacji postindustrialnej, inwestycje na obszarach oddziaływania dużych miast, funkcja turystyczna obiektów podziemnych, transport zrównoważony w miastach i inne. Treści zawarte w artykułach stanowią osobiste poglądy Autorów na przedstawione w nich problemy. Każdy artykuł podlegał recenzowaniu przez dwóch recenzentów z wiodących ośrodków naukowych w kraju.

Wyrażamy przekonanie, że publikacja ta będzie stanowiła istotny wkład w rozwój gospodarki przestrzennej jako interdyscyplinarnej dziedziny wiedzy, będzie także inspiracją do dalszych badań i analiz porównawczych. Większość artykułów, oprócz wartości czysto naukowej, ma także walor aplikacyjny. Pozwala to z optymizmem spoglądać w przyszłość tej szybko rozwijającej się dziedziny naukowej, jaką jest gospodarka przestrzenna.

W imieniu Komitetu Redakcyjnego

Jacek Potocki, Jerzy Ładysz

Alina Kulczyk-Dynowska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
e-mail: alina.kulczyk-dynowska@up.wroc.pl

**PRZESTRZENNE I FINANSOWE ASPEKTY
FUNKCJONOWANIA OBSZARU CHRONIONEGO –
PRZYKŁAD WOLIŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO**

**SPATIAL AND FINANCIAL ASPECTS
OF A PROTECTED AREA AS EXEMPLIFIED
BY THE WOLIN NATIONAL PARK**

DOI: 10.15611/pn.2016.418.19

JEL Classification: Q 26, R19

Streszczenie: W artykule przedstawiono park narodowy nie tylko w kategorii obszaru, ale i w kategorii aktywnej jednostki gospodarującej. Badania empiryczne (w okresie 2008-2013) przeprowadzono w oparciu o dane pochodzące z ewidencji finansowo-księgowej Wolińskiego Parku Narodowego (WPN) oraz Głównego Urzędu Statystycznego. Zbadano stopień pełnienia funkcji turystycznej przez gminy terytorialnie powiązane z WPN oraz dokonano analizy działalności WPN. Skala działań prowadzonych przez WPN wskazuje, że siła oddziaływania parku jako podmiotu jest znaczna. Jest to szczególnie istotne dla rozwoju funkcji turystycznej gmin terytorialnie powiązanych.

Słowa kluczowe: obszar chroniony, funkcja turystyczna, zarządzanie przestrzenią.

Summary: The article presents the national park not only as an area, but also as an active governing unit. Empirical research has been conducted (between 2008 and 2013) using data from the financial-accounting records of the Wolin National Park (WNP) and from the Central Statistical Office. The study included an analysis of the degree to which the municipalities connected with the WNP through their territory realised the tourist function, as well as an analysis of overall WNP activity. The scale of activities undertaken by the WNP shows that the impact of the park as a subject is substantial. This is especially important for developing the tourist function in the municipalities connected with the park through their territory.

Keywords: protected area, tourist function, space management.

1. Wstęp

Funkcjonowanie obszarowych form ochrony przyrody oceniane jest zwykle jedynie przez pryzmat zakazów i ograniczeń wymienionych przez ustawodawcę. Prowadzi to do utożsamiania przestrzeni chronionej z kategorią obszaru odizolowanego, stanowiącego osobny byt względem otoczenia – szczególna krytyka obejmuje najwyższą formę ochrony przyrody, tj. parki narodowe. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na konieczność kompleksowego postrzegania przestrzeni przyrodniczo cennej, wykonywania wobec niej łącznych i spójnych działań władz [Kiryłuk 2005], podejmuje się także tematykę obszarowych produktów turystycznych [Gardzińska 2009], rozwoju jednostek terytorialnych w oparciu o funkcję turystyczną [Przybyła 2011], ale równocześnie wydaje się nie doceniać aspektu obszaru chronionego jako podmiotu. Tymczasem parki narodowe to nie tylko unikatowa pod względem przyrodniczym, atrakcyjna turystycznie przestrzeń, ale także – jak zauważa B. Poskrobko – forma ochrony przyrody z własnym zarządem [Poskrobko 2007]. Parki narodowe dysponują środkami finansowymi, osiągają przychody, pełnią rolę inwestora i pracodawcy, a przez to są pełnoprawnym uczestnikiem życia gospodarczego. Stanowią więc zarówno bierny, jak i czynny element podstawowej struktury przestrzeni ekonomicznej [Mańkowski 2009]. Są zatem podmiotem wpisującym się w wyspecyfikowane przez Bołtomiuka funkcje środowiska przyrodniczego – stanowią źródło zasobów naturalnych, miejsce lokalizacji procesów produkcji, posiadają zdolność absorpcji i neutralizacji odpadów powstających w procesie produkcji i konsumpcji [Bołtomiuk 2003]. Nie tracą zatem funkcji, lecz zyskują podmiotowość.

Celem artykułu jest przedstawienie parku narodowego nie tylko w kategorii obszaru, ale i w kategorii aktywnej jednostki gospodarującej, oddziałującej czynnie na podległą przestrzeń. Artykuł stanowi kontynuację badań autorki nad polskimi parkami narodowymi. Badania empiryczne przeprowadzono w oparciu o dane pochodzące z ewidencji finansowo-księgowej Wolińskiego Parku Narodowego oraz Głównego Urzędu Statystycznego – Banku Danych Lokalnych. Przyjęty okres badań zapewnia dokonanie obserwacji dla trzech form organizacyjno-prawnych, w oparciu o które w ostatnich latach funkcjonowały polskie parki narodowe. Badania w latach 2008-2010 przeprowadzono osobno dla państwowej jednostki budżetowej (JB) Woliński Park Narodowy oraz Gospodarstwa Pomocniczego (GP) przy Wolińskim Parku Narodowym. W roku 2011 – dla państwowej jednostki budżetowej (JB), natomiast po roku 2012 – dla państwowej osoby prawnej (POP). Poprawne wnioskowanie wymagało zsumowania wartości właściwych dla państwowej jednostki budżetowej i funkcjonującego przy niej gospodarstwa pomocniczego (lata 2008-2010). Stąd w tabelach pojawia się wiersz „w sumie WPN”, zawierający dane sumaryczne.

2. Woliński Park Narodowy – ujęcie przestrzenne

Woliński Park Narodowy (WPN) położony jest w województwie zachodniopomorskim na terenie trzech gmin: Świnoujście, Wolin oraz Międzyzdroje. Rozkład powierzchni WPN w poszczególnych gminach prezentuje tabela 1. Park został utworzony w 1960 r. na mocy rozporządzenia Rady Ministrów [Rozporządzenie z 3 marca 1960].

Tabela 1. Powierzchnia Wolińskiego Parku Narodowego na tle gmin (dane za rok 2013)

Wyszczególnienie	Gmina Świnoujście	Gmina Wolin	Gmina Międzyzdroje
Powierzchnia gminy (w ha)	19 723	32 746	11 438
Powierzchnia parku narodowego (w ha)	2 498	306	5 330

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

W ciągu lat granice parku ulegały zmianom. Najistotniejsza modyfikacja wystąpiła w 1996 r. – wówczas do obszaru chronionego włączono wody przybrzeżne Bałtyku, znajdujące się w odległości 1 mili morskiej od linii lądu. Z danych WPN wynika, że obecna powierzchnia Parku to 10 937 ha, z czego ekosystemy leśne zajmują 4648,53 ha, ekosystemy wodne 4681,41 ha, a ekosystemy lądowe nieleśne 1607,46 ha. Sposób gospodarowania przestrzenią parku jest narzucony przez ustawodawcę treścią ustawy o ochronie przyrody [Ustawa z dnia 16 kwietnia 2014]. Uzupełnienie powyższego stanowią zarządzenia dyrektora WPN uszczegółowujące zasady postępowania stosownie do cech przedmiotowego terytorium.

Podkreślić należy, że priorytetowym zadaniem parku narodowego jest ochrona przyrody, a udostępnianie obszaru i działalność edukacyjna muszą być jej bezwzględnie podporządkowane. Opisywana przestrzeń pod żadnym – ani przyrodniczym, ani administracyjnym – względem nie stanowi autarkicznego fragmentu. Jest powiązana, za pomocą szeroko rozumianych więzi o charakterze przyrodniczym, z otoczeniem, do którego zalicza się także niemieckie wyspy Uznam i Rugia. Ustanowione granice obszaru chronionego nie mają również mocy wykluczającej przedmiotowej przestrzeni z przestrzeni poszczególnych gmin. Unikatowość ekosystemów, liczne atrakcje, m.in. punkty widokowe, Zagroda Pokazowa Żubrów, Muzeum Przyrodnicze, oferta edukacji ekologicznej prowadzonej w oparciu o działanie kompleksów Grodno i Biała Góra, powodują, że teren parku jest cenny z punktu widzenia rozwoju funkcji turystycznej – rocznie odwiedza go około 1,5 mln osób. Wobec tego kompleksowy opis przestrzeni parku narodowego – a także późniejsza ocena jego funkcjonowania jako podmiotu – wymaga dokonania charakterystyki gmin terytorialnie powiązanych z WPN przez pryzmat realizowanej przez nie funkcji turystycznej. Celem porównania wykonano także pomiar stopnia realizacji funkcji turystycznej

dla trzech gmin nadmorskich położonych na wschód od gmin powiązanych z WPN (tj. gminy Dziwnów, Rewal oraz Trzebiatów). W gminach tych nie ma takiej formy ochrony przyrody jak park narodowy, a wyznaczone obszary chronione zajmują następujące powierzchnie: w gminie Dziwnów 135,2 ha, w gminie Rewal 239,97 ha, natomiast w gminie Trzebiatów 93,3 ha (jest to rezerwat przyrody).

Dla gmin Świnoujście oraz Międzyzdroje funkcja turystyczna jest bardzo istotna. Klifowe wybrzeże, bukowe lasy, delta Świny, liczne wyspy są naturalnymi atrakcjami zachęcającymi do skorzystania z tutejszej bazy turystycznej. Odmienna sytuacja występuje w gminie Wolin. Rolnicze tradycje, brak odpowiedniej infrastruktury sprawiają, że mimo dogodnego położenia funkcja turystyczna jest w opisywanej gminie słabo rozwinięta.

Stopień pełnienia przez poszczególne gminy funkcji turystycznej zobrazowano za pomocą wskaźnika Baretje'a i Deferta oraz wskaźnika Charvata – wyniki zaprezentowano w tabelach 2 oraz 3. Do obliczeń przyjęto dane obrazujące miejsca noclegowe ogółem oraz ludność według faktycznego miejsca zamieszkania.

Wzór 1. Wskaźnik Baretje'a i Deferta [Kowalczyk 2002, s. 58]:

$$Tf(t) = \frac{\text{liczba miejsc noclegowych na danym obszarze} \times 100}{\text{liczba ludności na danym obszarze}}$$

Tabela 2. Wskaźnik Baretje'a i Deferta dla gmin powiązanych terytorialnie z WPN oraz gmin Dziwnów, Rewal i Trzebiatów w latach 2008-2013

Gminy	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
Świnoujście	18,98	20,03	20,52	18,73	23,38	24,49
Wolin	9,24	9,23	5,03	4,19	4,86	3,72
Międzyzdroje	103,85	98,14	85,31	94,79	97,54	95,51
Dziwnów	278,90	282,30	241,82	284,51	281,22	275,20
Rewal	376,88	373,08	360,50	355,97	350,53	363,66
Trzebiatów	31,30	27,91	23,23	23,51	28,31	25,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Uzyskane na podstawie wskaźnika Baretje'a i Deferta wyniki (zob. tab. 2) wskazują na zdecydowaną dominację gminy Międzyzdroje w zakresie realizacji funkcji turystycznej wśród gmin terytorialnie powiązanych z WPN. Wyniki dla gminy Wolin dowodzą natomiast, że sama lokalizacja i cechy przestrzeni nie są wystarczające do rozwoju turystyki. W przypadku Świnoujścia turystykę należy uznać za jeden z istotnych, choć nie wiodących kierunków rozwoju. Odnosząc się do wyników uzyskanych przez gminy sąsiednie, uznać należy bezsporną dominację gminy Rewal. Oceniając przedstawione informacje, należy brać pod uwagę liczbę ludności w poszczególnych gminach. Liczebność populacji gmin Świnoujście (41 tys. mieszkańców), Wolin (12 tys. mieszkańców) oraz Trzebiatów (16,7 tys. mieszkańców)

znacznie przewyższa liczebność społeczności gmin Międzyzdroje (6,5 tys. mieszkańców), Dziwnów (4 tys. mieszkańców) oraz najmniej liczną populację gminy Rewal (3,8 tys. mieszkańców). Dominacja turystów nad miejscową ludnością przy ww. wartościach jest przytłaczająca i wpływa widocznie na atmosferę wypoczynku.

Powyższe wnioski potwierdzają uzyskane dla badanych gmin wartości wskaźnika Charvata (zob. tab. 3).

Wzór 2. Wskaźnik Charvata [Lijewski, Mikułowski, Wyrzykowski 2008, s. 25]:

$$T_{Ch} = \frac{\text{liczba udzielonych noclegów} \times 100}{\text{liczba ludności miejscowej}}$$

Tabela 3. Wskaźnik Charvata dla gmin powiązanych terytorialnie z WPN oraz gmin Dziwnów, Rewal i Trzebiatów w latach 2008-2013.

Gminy	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
Świnoujście	2 542	2 407	2 263	2 340	3 113	3 424
Wolin	310	270	150	105	110	88
Międzyzdroje	8 418	7 998	7 024	7 906	8 127	9 218
Dziwnów	18 419	16 890	14 284	16 536	15 540	15 211
Rewal	24 054	24 570	22 587	21 586	21 411	19 920
Trzebiatów	1 880	1 708	1 604	1 471	1 614	1 721

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Niepokojący jest ciągły spadek wartości obu wskaźników dla gminy Wolin. Wydaje się, że niekorzystna sytuacja w zakresie rozwoju funkcji turystycznej została dostrzeżona przez władze samorządowe. Gmina Wolin włączyła się w tworzenie projektu Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego – regionalnego produktu turystycznego opierającego się na przyrodniczych walorach Zalewu Szczecińskiego. Projekt współfinansował Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w ramach działania 6.4. Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-2013. W 2014 r. otwarto Marinę Wolin, a tym samym wzbogacono infrastrukturę turystyczną gminy. Szansę dla gminy Wolin może stanowić oferta skierowana do konkretnego odbiorcy – w tym przypadku środowiska żeglarskiego. Turystyka kwalifikowana byłaby przeciwwagą dla masowej turystyki realizowanej w gminach Rewal i Dziwnów.

3. Woliński Park Narodowy – ujęcie podmiotowe

Woliński Park Narodowy – podobnie jak wszystkie pozostałe 22 parki narodowe w Polsce – jest wyodrębniony ze swojego otoczenia pod względem ekonomicznym, organizacyjnym i prawnym. Na mocy art. 8g wspomnianej ustawy o ochronie przyrody park narodowy prowadzi samodzielną gospodarkę finansową. Art. 8a ww. ustawy stwierdza, że park narodowy jest państwową osobą prawną w rozumieniu art.

9 pkt 14 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. nr 157, poz. 1240 z późn. zm.). Dodatkowo ustawodawca dopuszcza możliwość wykonywania przez parki narodowe działalności gospodarczej na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2010 r., nr 220, poz. 1447 z późn. zm.), z ograniczeniami wynikającymi z ustawy o ochronie przyrody. Upodabnia to parki narodowe do przedsiębiorstw – zasadnicza różnica polega na tym, że przedsiębiorstwa funkcjonują w celu zarobkowym, a parki narodowe w celu wykonywania działań ochronnych oraz udostępniania obszaru parku i prowadzenia edukacji przyrodniczej.

Uczestników życia gospodarczego można opisać za pomocą wielu cech. Chcąc scharakteryzować WPN jako podmiot, przeanalizowano strukturę i wartość aktywów będących w dyspozycji parku. W związku z chęcią ukazania pracotwórczej funkcji WPN przedstawiono wysokość wynagrodzeń. Analizy wybranych rodzajów kosztów dokonano przez pryzmat wpływu działań parku na możliwość realizacji funkcji turystycznej przez gminy terytorialnie powiązane.

Tabela 4. Aktywa Wolińskiego Parku Narodowego oraz Gospodarstwa Pomocniczego przy WPN w latach 2008-2013 (w tys. zł). Stan na 31 XII danego roku

Opis	2008 r.		2009 r.		2010 r.		2011 r.	2012 r.	2013 r.
	JB	GP	JB	GP	JB	GP	JB	POP	POP
Aktywa trwałe	11 851	15 247	12 559	23 653	12 119	22 503	33 496	33 630	33 322
Rz. akt. trwałe, w tym:									
1 śr.t.	11 808	15 247	12 559	23 653	11 980	22 503	33 011	32 467	32 372
2 śr.t.b.	43	0	0	0	139	0	352	1030	917
Aktywa obrotowe	98	679	105	622	176	234	474	916	2 199
Suma bilansowa	11 949	15 926	12 664	24 275	12 295	22 737	33 970	34 546	35 521
W sumie WPN	27 875		36 939		35 032		33 970	34 546	35 521

Legenda: JB – jednostka budżetowa WPN, GP – Gospodarstwo Pomocnicze przy WPN, POP – państwowa osoba prawna WPN, Rz. akt. trwałe – rzeczowe aktywa trwałe, śr.t. – środki trwałe, śr.t.b. – środki trwałe w budowie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bilansów WPN oraz GP przy WPN.

Z danych zawartych w tabeli 4 wynika, że wartość aktywów (suma bilansowa) pozostających w dyspozycji Wolińskiego Parku Narodowego, począwszy od 2009 r., przekracza 30 mln zł. Przyjmując rok 2008 za bazowy, w latach 2008-2013 wystą-

pił ponad 20-procentowy wzrost wartości aktywów. Ze struktury aktywów wynika ponadto, że wiodącym ich składnikiem są środki trwałe – składnik rzeczowych aktywów trwałych. Środki trwałe w budowie obrazują wartość prowadzonych inwestycji – oznacza to, iż badana jednostka dokonywała w latach 2008-2013 prac mających na celu zwiększenie wartości środków trwałych wykorzystywanych do realizacji celów statutowych.

Przestrzeń objęta ochroną prawną w formie parku narodowego w sposób bezpośredni generuje miejsca pracy. Ustawowe zadania parku narodowego wykonuje zespół pracowników zatrudnionych na umowę o pracę oraz – w miarę potrzeb – osoby, z którymi zawarto umowę-zlecenie lub umowę o dzieło.

Tabela 5. Wynagrodzenia brutto w Wolińskim Parku Narodowym oraz Gospodarstwie Pomocniczym przy WPN w latach 2008-2013 (w tys. zł). Stan na 31 XII danego roku

Wyszczególnienie	2008 r.		2009 r.		2010 r.		2011 r.	2012 r.	2013 r.
	JB	GP	JB	GP	JB	GP	JB	POP	POP
Wynagrodzenie osobowe	1724	643	1 822	735	1810	662	2 360	2419	2233
Wynagrodzenie bezosobowe	0	21	0	14	0	39	3	7	9
W sumie WPN	2388		2571		2511		2363	2426	2242

Legenda: JB – jednostka budżetowa WPN, GP – Gospodarstwo Pomocnicze przy WPN, POP – państwowa osoba prawna WPN.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ksiąg rachunkowych WPN oraz GP przy WPN.

Chcąc przedstawić funkcję pracowniczą WPN, w tabeli 5 zaprezentowano informacje dotyczące wysokości wynagrodzeń brutto. Należy wyjaśnić, że wynagrodzenia osobowe dotyczą pracowników etatowych – w wymienionych kwotach ujęto również dodatkowe wynagrodzenie roczne. Wynagrodzenia bezosobowe są następstwem umów cywilnoprawnych – umowy o dzieło i umowy-zlecenia. W badanym okresie wartość wynagrodzeń brutto ulegała dwukierunkowym wahaniom, oscylując wokół kwoty 2,5 mln zł. Koszty, jakie ponosi WPN, w znaczącej części bezpośrednio dotyczą udostępniania turystycznego, edukacji przyrodniczej oraz związane są z zapewnieniem trwałości przyrodniczych i kulturowych zasobów parku. Jakkolwiek istnienie interakcji między możliwością realizacji funkcji turystycznej a dwiema pierwszymi grupami kosztów nie budzi wątpliwości, to istnienie analogicznych powiązań z trzecią grupą wymaga wyjaśnienia. Do wspomnianej kategorii kosztów zalicza się m.in. koszty: ochrony ekosystemów wodnych, cięć sanitarnych i pielęgnacyjnych drzewostanu, hodowli lasu, ochrony ekosystemów leśnych i nieleśnych, ochrony zwierząt i roślin, a także koszty ochrony przed pożarami i szkodnictwem. Oznacza to, że koszty wprost związane są z utrzymaniem unikatowości przyrody będącej podstawą atrakcyjności obszaru.

Tabela 6. Koszty powiązane z możliwością realizacji funkcji turystycznej ponoszone przez WPN w latach 2008-2013 (w tys. zł). Stan na 31 XII danego roku

Wyszczególnienie	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
	GP	GP	GP	JB	POP	POP
Ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych	572	678	811	697	3038	4306
Udostępnianie parku narodowego dla turystyki	269	301	203	214	1609	2726
Działalność edukacyjna	282	304	306	235	749	1519
Suma	1123	1283	1320	1146	5396	8551

Legenda: JB – jednostka budżetowa WPN, GP – Gospodarstwo Pomocnicze przy WPN, POP – państwowa osoba prawna WPN.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ksiąg rachunkowych WPN oraz GP przy WPN.

W latach 2008-2010 wszystkie zadania ustawowe parków narodowych realizowały utworzone przy nie gospodarstwa pomocnicze. Jednostki budżetowe pełniły funkcję zarządzającą, a w prowadzonej przez nie ewidencji finansowo-księgowej nie wyodrębniano kont zespołu 5. W związku z tym w tabeli 6 za okres 2008-2010 zaprezentowano jedynie dane dotyczące Gospodarstwa Pomocniczego przy WPN.

Wśród prowadzonych przez WPN w badanym okresie prac wyróżnić należy: budowę zejścia turystycznego Kawcza Góra-plaża; budowę zejścia na plażę w Wisielce; modernizację systemu ochrony przed pożarami i szkodnikami; adaptację kompleksu Grodno oraz adaptację kompleksu Biała Góra. Kompleks Grodno to nieruchomości pełniące w przeszłości funkcję ośrodka wypoczynkowego Rady Ministrów. Do celów edukacyjnych udostępniono willę nr 5, oferującą 28 miejsc noclegowych. Wciąż trwają prace w pozostałych zabudowaniach – docelowo ma się tam mieścić także siedziba Dyrekcji WPN. Kompleks Biała Góra stanowią nieruchomości przejęte od Rejonowego Zarządu Infrastruktury w Szczecinie (mienie powojkowe). Obecnie obiekt pełni funkcję edukacyjną (kompleks mieści m.in.: salę konferencyjną, 50 miejsc noclegowych, dwie sale warsztatowe) oraz funkcję zaplecza technicznego (m.in. magazyn tarcicy, magazyn konserwatora obwodu wodnego).

Przedstawiona analiza pozwala stwierdzić, że WPN gwarantuje kompleksowe podejście do zarządzanej przestrzeni – „twarde” inwestycje uzupełniane są „miękkimi” działaniami z zakresu edukacji ekologicznej, które wspierają jednocześnie rozwój turystyki kwalifikowanej. Gminy terytorialnie powiązane mogą bez własnego udziału finansowego wykorzystywać efekty działania WPN – m.in. budować własny produkt turystyczny z wykorzystaniem wartości będących w granicach WPN.

4. Zakończenie

Ograniczenia dotyczące wykorzystania przestrzeni parków narodowych zawarte w ustawie o ochronie przyrody są powszechnie znane. Dostęp do danych opisujących parki narodowe jako podmiot jest zdecydowanie trudniejszy – wymaga analizy dokumentacji finansowo-księgowej. Przeprowadzone badania uprawniają do stwierdzenia, że Woliński Park Narodowy jest jednostką wywierającą wpływ na rozwój gmin terytorialnie powiązanych nie tylko poprzez ustawowe zakazy, ale i aktywną działalność parku jako podmiotu gospodarującego. Dysponowanie przez WPN majątkiem przekraczającym – począwszy od 2009 r. – 30 mln zł i stanowienie miejsc pracy dla zespołu, którego suma wynagrodzeń rocznych oscyluje wokół kwoty 2,5 mln zł, oddaje skalę działań parku.

Atrakcyjność turystyczna obszaru Wolińskiego Parku Narodowego sprawia, że funkcja turystyczna jest istotna nie tylko dla samego obszaru parku, ale i gmin Międzyzdroje oraz Świnoujście. Warte podkreślenia jest to, że wysokość wskaźników Baretje'a i Deferta, a także Charvata wskazuje na niłą realizację funkcji turystycznej w jednej z gmin terytorialnie z WPN powiązanej, tj. gminie Wolin. Dowodzi to, że sama unikatowość przyrody nie jest wystarczająca dla rozwoju omawianej funkcji – niezbędne jest odpowiednie zarządzanie przestrzenią. W tym kontekście działalność WPN w zakresie prowadzenia działań ochronnych, udostępniania turystycznego oraz – propagującej m.in. zasad turystyki kwalifikowanej – edukacji ekologicznej staje się wartością nie do przecenienia.

Masowa turystyka realizowana w sąsiednich gminach (Rewal i Dziwnów) może być szansą dla gminy Wolin. Celem turysty kwalifikowanego jest aktywny i świadomy wypoczynek – trudno to osiągnąć w tłumie.

Literatura

- Boltramiuk A., 2003, *Ekonomiczne aspekty funkcjonowania obszarów chronionych*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Dane Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych).
- Dokumentacja finansowo-księgowa Gospodarstwa Pomocniczego przy Wolińskim Parku Narodowym.
- Dokumentacja finansowo-księgowa Wolińskiego Parku Narodowego.
- Gardzińska A., 2009, *Specyfika obszarowego produktu turystycznego*, [w:] Mayer B., Milewski D. (red.), *Strategie rozwoju turystyki w regionie*, PWN, Warszawa, s. 47-54.
- Kiryłuk H., 2005, *Działania powiatów i gmin na rzecz rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych*, [w:] Poskrobko B. (red.), *Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych*, Wyd. Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Białystok, s. 212-228.
- Kowalczyk A., 2002, *Geografia turystyki*, PWN, Warszawa.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2008, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa.
- Mańkowski T., 2009, *Turystyka jako determinanta rozwoju regionalnego*, [w:] B. Meyer, T. Milewski (red.), *Strategie rozwoju turystyki w regionie*, PWN, Warszawa, s. 42-47.

Poskrobko B., 2007, *Zarządzanie ochroną przyrody*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Zarządzanie środowiskiem*, PWE, Warszawa, s. 175-176.

Przybyła K., 2011, *Przekształcenia funkcji turystycznej w niektórych miastach powiatu jeleniogórskiego – wybrane aspekty*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 157, s. 894-902.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 marca 1960 r. w sprawie utworzenia Wolińskiego Parku Narodowego, Dz.U. z 1960, nr 14, poz. 79.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz.U. z 2004, nr 92, poz. 880 ze zm.